

POJETÍ FINANČNÍHO PRÁVA V ČESKÉ REPUBLICE

MILAN BAKEŠ, MARIE KARFÍKOVÁ,
PETR KOTÁB, RADIM BOHÁČ

1. ÚVOD

V tomto článku¹ se zabýváme pojetím finančního práva v České republice. Dnes již snad nikdo nepochybuje, že finanční právo je v České republice samostatným právním odvětvím, tvořícím důležitou součást českého právního řádu. Zároveň se jedná o tradiční a všeobecně uznávaný obor právní vědy, který nachází svůj odraz také v pedagogické praxi, kde je finanční právo jako svébytný a samostatný předmět vyučováno jako součást obecného povinného základu magisterského studia práva na všech čtyřech právnických fakultách veřejných vysokých škol v České republice. O tom svědčí ostatně i skutečnost, že na uvedených právnických fakultách s výjimkou fakulty právnické v Plzni vyvíjejí činnost samostatné katedry zaměřené buď jen na obor finančního práva, nebo též na jeho širší ekonomický vědní základ. Na právnické fakultě v Praze tak existuje katedra finančního práva a finanční vědy, na právnické fakultě v Brně katedra finančního práva a národního hospodářství, na právnické fakultě v Olomouci katedra finančního práva, národního hospodářství a ekonomie.

Vzhledem ke vzrůstajícímu významu finančního práva v praxi a k nárůstu jeho rozsahu i komplexnosti v posledních desetiletích se objevují tendence vyčlenit z finančního práva do samostatných právních oborů určité jeho části, a to zejména právo daňové. Pojímání daňového práva jako samostatného právního odvětví je tendence, se kterou se česká právní věda bude muset do budoucna po patřičné analýze vypořádat. Nezdá se správné bez důkladného zkoumání a priori tvrdit, že pojetí daňového práva jako samostatného právního odvětví je zcela vyloučeno. Domníváme se však, že je nutné vést seriózní vědecké diskuze s cílem sjednotit názor odborníků zabývajících se finančním právem i teorií práva v České republice na postavení daňového práva jako pododvětví práva finančního nebo jako samostatného právního odvětví.

Zejména s ohledem na uvedené tendence vyčlenit z finančního práva určité jeho části je podle našeho názoru potřebné se více věnovat obecným otázkám finančního

¹ Tento článek byl zpracován s finanční podporou a v rámci výzkumného záměru Univerzity Karlovy v Praze Právnické fakulty, který je registrován pod č. MSM 0021 620 804 s názvem „Proměny práva na počátku 3. tisíciletí – kořeny, východiska, perspektivy“.

práva a přispět tak k prohloubení jeho teoretických základů. Zejména k tomuto cíli bychom chtěli přispět i tímto článkem.

2. K HISTORII FINANČNÍHO PRÁVA NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

V krátkém historickém pohledu lze upozornit na zákonitosti vývoje finančního práva a finanční vědy, kdy lze vyzorovat, že se změnou společenských vztahů se vždy mění i charakter vztahů finančních, jakož i finanční nástroje používané státem či jinými veřejnoprávními subjekty. Je možno konstatovat, že čím je změna společenských vztahů výraznější, přelomovější či revolučnější (jako tomu bylo např. v našem státě před 20 lety), tím razantnější změny doznávají i ve společnosti existující či nově vznikající vztahy finanční a tím významněji se mění forma, obsah i množství finančněprávních norem, vztahů a institutů.

Finanční právo a finanční věda, jak bylo konstatováno, patří nejen k vědeckým, ale i k důležitým pedagogickým disciplínám. Předmět finanční věda včetně finančního práva se začal učit na pražské Právnické fakultě od druhé poloviny 18. století. Učebnice z roku 1765 prof. J. Sonnenfelse definovala předmět finanční vědy a finančního práva takto: „*Finanční vědy ukazují, jakým způsobem mohou býti výhodně zvýšeny a používány státní příjmy.*“²

Finanční věda a finanční právo byly spojeny v jeden zkouškový předmět s názvem „Finanční vědy se zvláštním zřetelem k rakouskému zákonodárství finančnímu“, jako součást třetí, tzv. státovědní, státní zkoušky v roce 1893, a to nařízením z 24. prosince 1893. Tato úprava právnického studia byla převzata i po vzniku samostatného Československa a trvala až do roku 1949. Jen název předmětu byl upraven a zněl „Finanční věda se zvláštním zřetelem k československému zákonodárství finančnímu“.

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 rozvíjel finanční vědu a finanční právo zejména prof. J. Kaizl (Finanční věda – Finanzwissenschaft, 1900), prof. A. Bráf (Nástin přednášek universitních, III. sv., Finanční věda, 1915), prof. V. Funk (Finanční věda, 3. vyd., 1929) a prof. K. Engliš (Finanční věda – Nástin teorie hospodářství veřejných svazků, 1928). Klasickým způsobem definoval finanční vědu, finanční politiku, finanční právo a jejich vzájemný vztah emeritní profesor finanční vědy a finančního práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy prof. V. Funk ve své učebnici pro studující práva. O finanční vědě a finanční politice konstatoval: „*Finanční věda jest nauka o hospodářství finančním těles veřejných. Úkolem jejím jest zkoumati zásady, dle kterých hospodářství finanční se vyvíjela a vyvíjí, a vyvozovati z poznanych skutečností závěry a všeobecná pravidla jednání čili maximy pro úpravu jich čili pro jich finanční politiku.*“ Dále prof. V. Funk definoval finanční právo: „*Finančním právem v objektivním smyslu rozumí se souhrn norem, jimiž finanční hospodářství určitého tělesa veřejného jest upraveno. Finanční právo jest, pokud upravuje poměry mezi organizovanými svazky veřejnými a jednotlivci jako členy (právními neb faktickými)*

² SONNEFELS, Joseph von. Grundsätze der Polizei, Handungs und Finanzwissenschaft. Wien, 1764, 309 s. (Josef Sonnenfels je první, kdo použil název Finanzwissenschaft – finanční věda).

*těchto svazků, právem veřejným. Souhrn norem, jimiž upraveno finanční hospodářství státu jako takového a veškerých těles veřejných ve státě nazýváme právem finančním v širším smyslu. Pojem tento zahrnuje finanční právo státu v užším smyslu, tj. souhrn norem, jimiž upraveno finanční hospodářství státu jako takového, a finanční práva, jimiž upravena finanční hospodářství jednotlivých těles veřejných ve státě.*³

V hospodářské a zejména ve finanční a měnové politice se po vzniku Československa výrazně prosazovaly tři názorové proudy, které byly představovány vynikajícími a silnými osobnostmi a které se velmi zřetelně promítly do řízení státních financí. Byl to především směr dr. A. Rašína⁴ v první polovině 20. let min. století. Dr. A. Rašín byl vyhraněným stoupencem neoliberální školy. Požadoval nejen vyrovnanost státních příjmů a výdajů, ale i minimální rozsah rozpočtových příjmů a výdajů. Dále to byl směr prof. K. Engliš⁵, který vycházel z jeho originální teologické hospodářské teorie a prosazoval se do praxe státních financí od druhé poloviny 20. let minulého století. A konečně to byl směr českých keynesiánců, představovaný především J. Mackem a J. Nebesáem. Státní rozpočet má podle tohoto směru být – na rozdíl od liberálních názorů – jedním z nejdůležitějších prostředků k rozběhu výroby, má nahradit nedostatek soukromých investic.

Tyto teoretické přístupy se však dostaly do konfrontace s reálnou hospodářskou situací, která vytvářela jen velmi úzký prostor pro jejich plně uplatňování, když oba hlavní představitelé finanční politiky tzv. první republiky – dr. A. Rašín (jako ministr financí) a prof. K. Engliš (jako ministr financí a později jako guvernér Národní banky Československé), oba významní českoslovenští právníci, ekonomové, politici a představitelé finanční vědy, byli v rozpočtové politice neústupní. Oba se významně podíleli v praxi na realizaci hospodářské politiky státu. Dr. A. Rašín, jako ministr financí, uchránil československou měnu před (hyper)inflačním osudem některých sousedních států při vzniku republiky. V roce 1919 byla provedena tzv. Rašínova finanční reforma, která spočívala v okolování bankovek⁶ a soupisu jmění za účelem uložení jednorázové majetkové dávky. Prof. K. Engliš pak své teoretické úvahy částečně realizoval jako ministr financí při provedení daňové reformy. Tzv. Englišova daňová reforma roku 1927⁷ byla zásadní modernizací daňového systému⁸ z finančněvědeckých hledisek.

Také další změny ve vývoji Československa po roce 1949 se plně odrazily i na státních financích, a to systémově i věcně, protože státní finance, jak již bylo řečeno, jsou za každé situace pilířem provádění státní politiky. Počátkem padesátých let byla provedena drastická měnová reforma (zákon č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě) a byla zavedena soustava nových daní,⁹ která byla sice korigována koncem padesátých let a počátkem let šedesátých, ale v podstatě v základních rysech byla uchována až do při-

³ FUNK, Vilém. Finanční věda se zvláštním zřetelem k československému zákonodárství finančnímu. 3. vyd. Praha: VŠEHRD, 1929.

⁴ Blíže viz KARFÍKOVÁ, Marie. Alois Rašín In: Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939. Praha: Linde, 2009, s. 637–639.

⁵ Blíže viz KARFÍKOVÁ, Marie. Karel Engliš In: Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939. Praha: Linde, 2009, s. 576–582.

⁶ Blíže viz RAŠÍN, Alois. Můj finanční plán. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1920, s. 53–60.

⁷ Blíže viz ŠOUŠA, Jiří. Daně a poplatky v 19. století a za Československé republiky. In: STARÝ, Marek et al. Dějiny daní a poplatků. Praha: Havlíček Brain Team, 2009, s. 124 a násl.

⁸ Blíže viz ENGLIŠ, Karel. Finanční věda. Praha: Borový, 1929.

⁹ Blíže viz KARFÍKOVÁ, Marie. Soustava státních příjmů v letech 1952–1970. In: STARÝ, Marek et al. Dějiny daní a poplatků. Praha: Havlíček Brain Team, 2009, s. 172 a násl.

jetí nové daňové soustavy k 1. lednu 1993. Vznik federativního uspořádání našeho státu v roce 1968 znamenal pouze rozdělení kompetencí mezi Federální shromáždění a národní rady, ale co do systému finančního práva mnoho nového nepřinesl.

Významným teoretikem a pedagogickým pracovníkem v daném období byl prof. B. Spáčil. Prof. B. Spáčil byl řádným profesorem finančního práva a finanční vědy na Právnické fakultě Karlovy univerzity v Praze, kdy je na místě zmínit jeho monografii „Teorie finančního práva v Československu“ vydanou v roce 1970.¹⁰

K dalším významným osobnostem a představitelům finanční vědy a finančního práva v Československu patřili a patří prof. M. Bakeš (v České republice)¹¹ a prof. A. Slovinský a prof. J. Girášek (ve Slovenské republice).¹² Bohatá vědecká a publikační činnost prof. M. Bakeše našla ohlas nejen u nás, ale také zejména v zahraničí, kde patří k významným odborníkům a představitelům finanční vědy a finančního práva. Také jeho dlouholeté pedagogické působení na Právnické fakultě Univerzity Karlovy znovu vedlo k obnovení významu finančního práva a finanční vědy, kdy v 80. letech minulého století byla na této právnické fakultě zřízena samostatná katedra finančního práva a financí, dnes katedra finančního práva a finanční vědy.

Ve výuce na Univerzitě Karlově v Praze na Právnické fakultě nebyl od roku 1949 až do pádu totalitního režimu a ještě několik let poté obor finanční právo oborem státnicovým, byl však vždy ve výuce zařazen do závěrečných ročníků a jeho výuka byla zakončena samostatnou postupovou zkouškou.

Změna společenských vztahů po roce 1989 se záhy projevila i v ekonomické oblasti, na což reagovaly i obory finančního práva a finanční vědy, jejichž předmět se mnohonásobně rozšířil a po jejichž vědeckých i pedagogických výstupech mnohonásobně vzrostla společenská objednávka. Rozvoj finanční vědy a finančního práva u nás po roce 1989 se odrazil nejen v nových vědeckých přístupech, ale i ve výuce finančního práva, kdy finanční právo a finanční věda byly v letech 1993–2001 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy opět státnicovým oborem, a to v blokovém studiu ve třetí závěrečné souborné státnicové zkoušce.

3. VYMEZENÍ FINANČNÍHO PRÁVA

V souvislosti s vymezením finančního práva je nutné se nejprve zabývat definicí základního finančněprávního institutu, a to institutu finance. Finanční právo jako samostatné právní odvětví (tj. soubor finančněprávních norem) upravuje právě finance a práva a povinnosti s nimi související. Finance jsou tak primárním předmětem regulace finančního práva.

Finance bývají nejčastěji definovány jako komplex finančních vztahů souvisejících s tvorbou, rozdělováním a používáním peněžní masy, resp. jejích částí.¹³ Pokud jsou

¹⁰ SPÁČIL, Bedřich. Teorie finančního práva ČSSR. Praha: Orbis, 1970.

¹¹ Např. BAKEŠ, Milan a kol. Československé finanční právo, Praha: Panorama, 1979.

¹² Např. SLOVINSKÝ, Anton, GIRÁŠEK, Jordán. Československé finančné právo, Bratislava: Obzor, 1974. SLOVINSKÝ, Anton et al. Československé finančné právo, Bratislava: Obzor, 1985.

¹³ Blíže viz BAKEŠ, Milan, KARFÍKOVÁ, Marie, KOTÁB, Petr, MARKOVÁ, Hana. Finanční právo. 5. aktualiz. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 5.

předmětem finančního práva, stávají se takové finanční vztahy vztahy finančněprávními a práva a povinnosti, které jsou obsahem těchto právních vztahů, jsou právně vynutitelné. Vedle práv a povinností, které jsou obsahem finančněprávních vztahů, však finanční právo upravuje i práva a povinnosti, které existují mimo finančněprávní vztahy (mimo finance), které však s financemi souvisí, ať už přímo či nepřímo.

Z výše uvedeného vyplývá, že **finanční právo je souborem právních norem, které upravují finanční vztahy (finance), jakož i práva, povinnosti a skutečnosti, které se financí týkají.**

Obdobně bývá finanční právo vymežováno i v odborných publikacích. V pražské učebnici finančního práva je finanční právo definováno jako „*soubor právních norem, které upravují vztahy vznikající v procesu tvorby, rozdělování a používání peněžní masy a jejich částí*“.¹⁴ Brněnská učebnice finančního práva finanční právo nedefinuje, pouze vymezuje předmět jeho regulace. Podle této odborné publikace je předmětem finančního práva „*chování osob při realizaci finanční činnosti zejména státu, ale též územních samosprávných celků a dalších veřejnoprávních korporací*“.¹⁵ Další definice je uvedena v publikaci Finanční a daňové právo, podle které je finanční právo „*souhrn právních norem, které upravují vztahy vznikající v procesu tvorby a používání peněžních fondů, jež jsou vytvářeny ve veřejném zájmu k uspokojování veřejných potřeb*“.¹⁶

Vzhledem k obdobnému společenskému a právnímu vývoji v České republice a na Slovensku po rozdělení společného státu, lze zmínit i pojetí finančního práva v bratislavské učebnici finančního práva, která finanční právo definuje jako „*samostatné právní odvětví, jehož předmět tvoří zvláštní okruh majetkových vztahů, které jsou vyjádřeny v peněžích a které vznikají při soustředování peněžních prostředků do státních a jiných veřejných peněžních fondů, jakož i v procesu jejich opětovného rozdělování a používání*“.¹⁷

Finanční právo i přes pokusy (prozatím úspěšné pouze v oblasti daňového procesu) nastoupit cestu postupné kodifikace, zůstává právním odvětvím s velkým množstvím více či méně rozříštěných právních předpisů, tj. nekodifikovaným odvětvím práva.

Tak jako jiná právní odvětví, i finanční právo bývá tradičně členěno na část obecnou a část zvláštní. Obecná část finančního práva obsahuje obecné poznatky o tomto právním oboru. Do obecné části finančního práva řadíme problematiku finanční činnosti a jejich organizačněprávních forem, předmětu, subjektů, obsahu a systému finančního práva a celou rozsáhlou problematiku realizace finančněprávních vztahů, jejich subjektů a objektů, i práv a povinností jejich účastníků. Do obecné části patří i problematika pramenů finančního práva, jejich ústavních základů a dalších obecných otázek finančního práva. Vyskytují se však i jiné názory na obsah obecné části finančního práva. Podle těchto názorů nejsou všeobecné poznatky o finančním právu, jeho předmětu, finančněprávních normách a finančněprávních vztazích apod. předmětem obecné části

¹⁴ BAKEŠ, Milan, KARFÍKOVÁ, Marie, KOTÁB, Petr, MARKOVÁ, Hana. Finanční právo. 5. aktualiz. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 12.

¹⁵ MRKÝVKA, Petr, et al. Finanční právo a finanční správa. 1. díl. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, s. 35.

¹⁶ JANOŠIKOVÁ, Petra, MRKÝVKA, Petr, TOMAŽIČ, Ivan et al. Finanční a daňové právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 47.

¹⁷ KRÁLÍK, Jozef, JAKUBOVIČ, Daniel. Finančné právo, Bratislava: VEDA, 2004, s. 14.

finančního práva, ale předmětem vědy o finančním právu. Domníváme se ovšem, že pokud hledíme na finanční právo jako na právní odvětví, je nutné nejprve toto právní odvětví vymezit, a k tomuto účelu slouží právě obecná část tohoto právního odvětví. Takovýto postup je obvyklý i v ostatních právních odvětvích.

Zvláštní část finančního práva je v pražské učebnici finančního práva členěna na právní úpravu veřejných rozpočtů a státních fondů, právní úpravu daní, poplatků, cla a dalších povinných dávek, právní úpravu úvěru, právní úpravu měny a peněžního oběhu, právní úpravu devizového hospodářství a právní úpravu finančního trhu.¹⁸ Brněnská učebnice finančního práva člení zvláštní část finančního práva na část fiskální, která zahrnuje rozpočtové právo, berní právo a celní právo, a část nefiskální, která zahrnuje měnové právo, devizové právo, veřejné bankovní právo, veřejné pojišťovnické právo a puncovní právo.¹⁹ Je patrné, že v detailech názory na to, jak uspořádat a co řadit do zvláštní části finančního práva, nejsou zcela jednotné, zvláště pak z hlediska terminologického (např. tzv. právo bankovní nebo právo pojišťovací, ale také tzv. právo berní).

Osobně se přikláníme k zachování členění finančního práva na část obecnou a část zvláštní. V případě označení jednotlivých částí zvláštní části finančního práva je podle našeho názoru možné použít termín „právo“ (např. daňové právo, rozpočtové právo, měnové právo apod.), ovšem s tím, že použití tohoto slova neznamená vyčlenění příslušné části finančního práva jako samostatného právního odvětví. Jsme toho názoru, že vhodnější výraz pro označení jednotlivých částí zvláštní části finančního práva je „pododvětví“ či alternativně „úsek finančního práva“, aby tak bylo zcela zřejmé, že se jedná pouze o jednotlivé relativně koherentní, avšak nikoli samostatné části jednoho právního oboru.

Vzhledem k výše uvedenému se přikláníme k tomuto členění českého finančního práva:

1. část obecná a
2. část zvláštní, která se dále člení na tato pododvětví:
 - a) rozpočtové právo,²⁰
 - b) daňové, poplatkové a celní právo,^{21,22}
 - c) měnové právo včetně práva úvěrového,
 - d) devizové právo,
 - e) právo finančního trhu.²³

¹⁸ BAKEŠ, Milan, KARFÍKOVÁ, Marie, KOTÁB, Petr, MARKOVÁ, Hana. Finanční právo. 5. aktualiz. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 13–14.

¹⁹ MRKÝVKA, Petr, et al. Finanční právo a finanční správa. 1. díl. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, s. 59–60.

²⁰ Miněno je rozpočtové právo v užším smyslu, tj. nezahrnující právní úpravu příjmů veřejných rozpočtů, která je obsažena v následujícím pododvětví.

²¹ Lze vést diskuse i o alternativním označení „právo rozpočtových příjmů“, případně „právo povinných dávek“.

²² Pod pojem celní právo zahrnujeme pro účely vymezení tohoto pododvětví finančního práva pouze právní normy upravující fungování a správu cla jakožto povinné dávky, nikoli normy další (tvořící celní právo v širším smyslu), upravující ostatní, nefinanční směry působení orgánů celní správy (např. při regulaci a dohledu nad oběhem kontrolovaného zboží s cizinou).

²³ Pojem práva finančního trhu chápeme v širším smyslu obsahujícím normy upravující veškeré vztahy, k nimž dochází při finanční činnosti prováděné na principu dobrovolného střetu nabídky a poptávky. Do tohoto pododvětví tedy dle našeho názoru spadají právní vztahy, jejichž účastníky jsou komerční a investiční banky, pojišťovny a zajišťovny a řada dalších typů subjektů činných na finančním trhu.

Právní úpravu financí, práv, povinností a skutečností s nimi souvisejících není možné postupně soustřeďovat do jednoho předpisu zákoníkového typu jako je např. občanský zákoník, trestní zákoník a obchodní zákoník. Tento stav není snad způsoben nedostatkem finančněprávní legislativy, protože z objektivního hlediska, podle našeho názoru, finanční právo ani kodifikováno být nemůže, a to vzhledem k relativně diferencované povaze základních finančněprávních institutů, jako jsou veřejné rozpočty, daně, poplatky, clo, úvěr, měna a devizy a finanční trh. Přesto si myslíme, že vývojem by bylo možné kodifikovat některá z jednotlivých pododvětví finančního práva tak, jak bylo uvedeno, a to např. oblast daní, poplatků, rozpočtů apod.

Tuto vývojovou tendenci, podle našeho názoru, je možné považovat za prioritu vědy o finančním právu. Ruku v ruce s touto tendencí by pak mělo být vypracováno tolik žádoucích zpřehlednění (zjednodušení, sjednocení a konsolidace) finančněprávních předpisů, zejména na úseku daňového práva. Podstatou této potřebné vývojové tendence je akceptování a aplikování legislativních požadavků na přehlednost, vzájemnou harmonizaci a srozumitelnost finančněprávních předpisů, čímž by se nesporně vytvořil reálný prostor pro omezování případů neúmyslného porušování státní finanční disciplíny, resp. závazného rámce finančněprávních předpisů, tedy nechtěného jednání právníků a fyzických osob v rozporu s platnými právními normami.

Lze tak shrnout, že finanční právo je v České republice etablovaným právním odvětvím, přičemž **je souborem právních norem, které upravují finanční vztahy (finance) a práva, povinnosti a skutečnosti, které s nimi souvisejí.** Finanční právo se člení na část obecnou a část zvláštní, která se dále člení na jednotlivá pododvětví finančního práva.

4. PROBLEMATIKA DAŇOVÉHO PRÁVA JAKO SAMOSTATNÉHO PRÁVNÍHO ODVĚTVÍ

Jak již bylo uvedeno, objevují se tendence vyčlenit daňové právo z práva finančního jako samostatné právní odvětví. V této souvislosti je pozoruhodná myšlenka, zastávaná zejména kolektivem slovenských autorů okolo prof. V. Babčáka z Právnické fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košicích, že daňové právo se již vyčlenilo z práva finančního a etablovalo se jako samostatné právní odvětví slovenského právního řádu. Vedle nesčetných odborných článků, je zásadní publikací košické školy daňového práva kniha *Daňové právo*,²⁴ ve které se její autoři snaží daňové právo komplexně popsat a vymezit. Autoři konstatují, že daňové právo se vyčlenilo jako samostatné právní odvětví z práva finančního a má mezi ostatními právními odvětvími rovnocenné postavení. Podle názoru autorů je to „*přirozený, nezvratný a zákonitý*“ proces. Jako argumenty pro tento názor slouží změny v normotvorné oblasti, změny v soustavě daní, změny v oblasti daňověprávních institutů, změny v chápání místa daňového práva v právním pořádku a změny v adaptaci společnosti.

Definice daňového práva v publikaci není uvedena, ovšem je možné ji vyvodit z definice předmětu daňového práva. Za předmět daňového práva autoři považují tu

²⁴ BABČÁK, Vladimír et al. *Daňové právo*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika, 2005.

část společenských vztahů, která se týká realizace daňových práv a plnění daňových povinností subjekty těchto vztahů (daňových vztahů). Významnou pasáží v knize Daňové právo je popsání a vymezení vzájemného vztahu daňového a finančního práva jako dvou samostatných právních odvětví. Podle autorů je tento vztah determinovaný zejména těmito aspekty:

- daňové právo bylo po dlouhou dobu považováno za součást finančního práva,
- blízkostí společenských vztahů, které daňové právo a finanční právo upravují a
- příbuznými charakteristickými znaky daňověprávních a finančněprávních norem, přičemž autoři dodávají, že finanční právo zakotvuje konkrétní druhy rozpočtových příjmů (na prvním místě daně a poplatky) a daňové právo upravuje vlastní právní konstrukci daní a poplatků včetně jejich procesních aspektů (placení, vybírání atd.). **Daňové právo je tak pojímáno jako samostatné právní odvětví.**

Domníváme se, že v rámci odborné diskuse o případném ustavení daňového práva v české právní vědě jako samostatného právního odvětví nelze odhlédnout od argumentů ve prospěch jeho úzkého sepětí s finančním právem.

Z existence daňového práva jako samostatného právního odvětví a nikoliv jako pododvětví finančního práva by vyplývaly tyto závěry:

- a) daňové právo by nebylo součástí finančního práva,
- b) daňové vztahy by nebyly předmětem regulace finančního práva, tj. nebyly by podřazeny do kategorie vztahů finančních,
- c) daňověprávní vztahy by nebyly vztahy finančněprávními a
- d) normy daňového práva by nebyly finančněprávními normami.

Stejně jako jsou pro finanční právo základním právním institutem finance, je pro daňové právo základním právním institutem daň. Daň bývají definovány jako neúčelové a nenávratné povinné platby ukládané na základě zákona státem nebo jinými veřejnoprávními korporacemi, jejichž výnos plyne do veřejných rozpočtů, přičemž za platbu daně není poskytováno přímé protiplnění.²⁵ Daň zcela nepochybně souvisí s peněžní masou. Prostřednictvím daní je redistribuována část peněžní masy od fyzických a právnických osob (daňových subjektů) do veřejných rozpočtů. Při tomto procesu mezi daňovými subjekty a státem vznikají, mění se a zanikají daňové vztahy. Tyto daňové vztahy se týkají peněžní masy, resp. její části přerozdělované prostřednictvím státního a dalších veřejných rozpočtů, a jsou tedy *ex definitione* vztahy finančními. Vzhledem k tomu lze shrnout, že daňové vztahy jsou součástí financí, a to velmi významnou součástí, jejímž prostřednictvím je získávána významná část příjmů veřejných rozpočtů. Tyto daňové vztahy se stávají daňověprávními vztahy, neboť jsou regulovány právem a jejich obsah (práva a povinnosti jejich účastníků) je právem vynutitelný.

Z uvedeného vyplývá, že:

- a) daňové vztahy jsou finančními vztahy a spadají do kategorie financí,
- b) daňověprávní vztahy jsou vztahy finančněprávními a
- c) normy daňového práva jsou normami finančněprávními.

²⁵ K tomu blíže viz BAKEŠ, Milan, BOHÁČ, Radim. Obecně k daňovému právu. In: ŠTURMA, Pavel, TOMÁŠEK, Michal et al.: Nové jevy v právu na počátku 21. století, III. Proměny veřejného práva. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2009.

Pokud nejsme připraveni přistoupit k celkové revizi kritérií pro vymezení jednotlivých oborů platného práva a jmenovitě pro vytýčení charakteristiky, předmětu a obsahu finančněprávních vztahů, nelze než z výše uvedených závěrů vyvodit, že **daňové právo (soubor daňověprávních norem) je pododvětvím práva finančního, neboť všechny daňověprávní normy jsou zároveň normami finančněprávními.**

5. ZÁVĚR

Obor finančního práva prošel za uplynulých 20 let bouřlivým vývojem a tento vývoj pokračuje i nadále. Probíhá zároveň v celkovém kontextu vývoje právní vědy v České republice, Evropské unii i v měřítku celosvětovém. Nelze vyloučit, že pod vlivem tohoto vývoje bude v budoucnu nutno podrobit zkoumání a třeba i kritické revizi stávající pojetí finančního práva, zejména např. s ohledem na stále více rozostřenou hranici mezi právem veřejným a právem soukromým.

Právě v oblasti právních vztahů týkajících se peněz, peněžních toků a peněžních plnění, která vždy stála na pomezí finančního práva, obchodního práva, občanského práva a dalších právních oborů a která se již dnes vyznačuje sbližováním veřejnoprávních a soukromoprávních prvků,²⁶ lze *pro futuro* očekávat největší posuny v tradičním vymezení právních oborů a případnou redefinici pojmových znaků právních vztahů v takové oblasti vznikajících.

THE CONCEPTION OF FINANCIAL LAW IN THE CZECH REPUBLIC

Summary

This article is focused on the conception of financial law in the Czech Republic. Financial law as an independent branch of law is the part of legal system in the Czech Republic. Financial law can be defined as the set of legal rules which governed financial relationships (finance) and rights, obligations and relating facts. There is a discussion if tax law is an independent branch of legal system or a part of financial law. If we are not ready to revise the criteria for determination the branches of legal system namely the definition of object and content of legal financial relationships, we must deduct that tax law (the set of legal taxation relationships) is a part of financial law, because all legal taxation rules are simultaneously legal financial rules.

Key words: financial law, financial science, reform, policy, rule, finance, tax law, public law, currency, public budgets

²⁶ V této souvislosti se zejména vlivem působení evropského komunitárního práva často hovoří o publicizaci soukromého práva, kdy do tradičních soukromoprávních vztahů (typu např. smlouvy o úvěru, pojistné smlouvy nebo smlouvy o převodu cenných papírů) pronikají výrazné prvky veřejnoprávní (jako příklad lze uvést komplexní institut ochrany spotřebitele), které dávají vzniknout konglomerátu právních vztahů, v němž již prakticky nelze od sebe oddělit a mnohdy ani odlišit veřejnoprávní a soukromoprávní metodu úpravy.